

Nümunəvi peşə standartı
Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi
Müəssisələr  c n nümunəvi təlim standartı

 sitm , havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı

İngilis dilində adı: Heating, Air-conditioning, Refrigeration Mechanics
and Installers

N: 7233-2-00024-01

Azərbaycan Respublikasının  m k və  halinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Dünya Bankının birgə həyata keçirdiyi “Sosial M dafi nin İnkışafı” layihəsinin “ISCO 88/08-  uyğun t kmill şdirilm ş peşə standartlarının v  əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması” tapşırığı  er ivəsində “GOPA Consultants” v  “SEFT Consulting” tərəfindən hazırlanmışdır.

Bakı
Avqust, 2011-ci il

İSTİFADƏ OLUNAN ANLAYIŞLAR

Bacarıq

Verilmiş iş üzrə vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirmək qabiliyyətidir.

Bacarıq səviyyəsi

Həyata keçirilən fəaliyyətlərin əhatəliliyi və mürəkkəbliyi ilə müəyyən olunur, burada fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi əhatə üzərində üstünlüyə malikdir. Hər bir bacarıq səviyyəsi üzrə müvafiq bilik səviyyəsi tələb olunur. ISCO-da, eləcə də Məşğulluq Təsnifatında aşağıdakı dörd geniş bacarıq səviyyəsi müəyyən edilir:

Birinci bacarıq səviyyəsi

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr sadə və dövrü fiziki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini zəruri edir. Bundan əlavə, birinci bacarıq səviyyəsində bir çox peşələr fiziki güc və dözümlülük tələb etdiyi halda, əksəriyyətində sadə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı tələb olunur. Bu bacarıqlara ehtiyac duyulduğu halda belə, onlar işin əsas hissəsini təşkil etmir.

Birinci bacarıq səviyyəsinə daxil olan bəzi peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün ibtidai təhsili və ya əsas təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaq (ISCED üzrə 1-ci səviyyə) tələb oluna bilər. Bəzi işlər üçün isə iş yerlərində qısamüddətli təlimlər tələb oluna bilər.

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr ixtisası olmayan işçi qüvvəsini əhatə edir.

İkinci bacarıq səviyyəsi

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə bütün peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaqla (ISCED üzrə 2-ci səviyyə) əldə olunur. Bəzi peşələrdə ümumi orta təhsilin ikinci mərhələsini bitirmək zəruri hesab olunur (ISCED üzrə 3-cü səviyyə) ki, bura ixtisaslaşmış peşə təhsili və iş yerlərində həyata keçirilən təlim də daxil ola bilər. Müəyyən peşələr ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra ilk peşə-ixtisas təhsili almağı (ISCED üzrə 4-cü səviyyə) tələb edir. Bəzi hallarda isə iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə ixtisaslı işçilər daxildir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi

Üçüncü bacarıq səviyyəsindəki peşələr, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş praktiki, texniki və metodoloji biliklər tələb edən mürəkkəb texniki və praktiki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini əhatə edir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də inkişaf etmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsil bazasına əsaslanan təhsil müəssisələrində 1-3 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5b səviyyəsi). Azərbaycanda bu bacarıq səviyyəsinə uyğun təhsil adətən orta ixtisas təhsili müəssisələrində (kolleclər) verilir. Bəzi hallarda müvafiq sahə üzrə geniş iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən uzunmüddətli təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

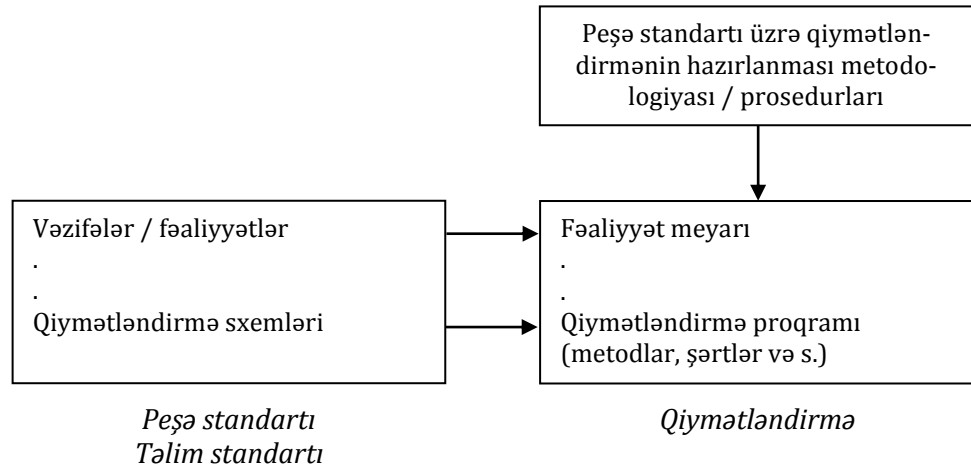
Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr əsasən texniki işçiləri əhatə edir.

	<p><i>Dördüncü bacarıq səviyyəsi</i></p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsinə, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş nəzəri və praktiki biliklər əsasında mürəkkəb problemlərin həlli və qərarların qəbul edilməsini tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi daxildir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də təkmilləşmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.</p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ali təhsil müəssisələrində birinci və ya daha yüksək elmi dərəcənin verilməsi ilə yekunlaşan 3-6 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5a səviyyəsi və ya daha yüksək səviyyə). Bu bacarıq səviyyəsi üçün Azərbaycanda adətən bakalavriat və daha yüksək təhsil pillələri uyğun gəlir.</p> <p>Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə menecerlər, mühəndislər, müəllimlər, həkimlər və s. daxildir ki, bunlar çox vaxt peşəkarlar adlandırılır.</p>
Bilik	Təhsil və ya təcrübə vasitəsilə əldə edilən məlumat və faktlar toplusunu əhatə edir.
Əlavə / ümumi səriştələr	Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün tələb olunan səriştələrə əlavə olaraq, arzuolunan faydalı səriştələri əhatə edir. Buraya əmək fəaliyyətini təkmilləşdirə bilən, bir çox peşələr üçün ümumi olan və gələcəkdə tələb olunacaq səriştələr daxildir. Bunlar işçilərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün əsas kimi çıxış etmir.
Əvvəlki təlimin tanınması	<p>Harada və necə təhsil almasından asılı olmayaraq, qeydə alınmış ixtisaslar və vahid standartlar baxımından insanların əvvəlki təliminin tanınması prosesidir. İnsanlar təhsil müəssisəsində formal təlim keçmələrindən və ya qeyri-formal təlim əldə etmələrindən asılı olmayaraq, öyrənmə prosesini heç vaxt dayandırmırlar.</p> <p>Əvvəlki təlimin qiymətləndirilməsi və tanınması prosesi aşağıdakı kimidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Şəxsin nə bildiyi və nə bacardığının müəyyənləşdirilməsi; • Şəxsin bilik və bacarıqlarının xüsusi standartlar, səriştələrin qiymətləndirilməsi üzrə əlaqəli meyarlar ilə müqayisə edilməsi; • Bu standartlara münasibətdə təlimin qiymətləndirilməsi; • Şəxsin formal, qeyri-formal və informal təlimlər vasitəsilə keçmişdə topladığı bacarıq, bilik və təcrübənin tanınması.
Fəaliyyət	Fərdin vəzifələrinin bir hissəsi olan iş və ya məsuliyyəti əks etdirir. Buna görə də vəzifə bir sıra fəaliyyətlərə bölünür.
Formal təlim	Azərbaycan Respublikasının təhsil və təlim müəssisələrində həyata keçirilir, dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə nəticələnir. Təhsil müəssisələrində formal təlimlər dövlət təhsil standartlarına uyğun olaraq aparılır. Əldə edilən səriştələr testlər vasitəsilə yoxlanılır və dövlət təhsil sənədi verilir.
Informal təlim	Özünü-təlim yolu ilə bilik və bacarıqlara yiyələnmənin formasıdır. Təhsil və təlim müəssisələrindən kənarında həyata keçirilir və təbii olaraq gündəlik həyatımızda müşahidə olunur. Formal və qeyri-formal təlimdən fərqli olaraq, informal təlim çox vaxt qeyri-ixtiyari baş verir və beləliklə, hətta fərdlərin özləri də səriştələrinin artırılmasında onun rolunu hiss etməyə bilər (məsələn, kütləvi informasiya vasitələrindən, ictimaiyyət arasında gündəlik qarşılıqlı əlaqələrdən və ümumi münasibətlərdən məlumatın əldə edilməsi).

	<p>O, təlimin həyata keçirilməsi sahəsində (xüsusilə) ixtisaslaşmamış hər hansı bir şəxs (yəni ailə üzvləri, digər əlaqəli şəxslər və s.) tərəfindən istiqamətləndirildiyi halda, məqsədli xarakter daşıya bilər. Informal təlim ölkə səviyyəsində qəbul edilən diplom və sertifikatların verilməsi ilə nəticələnir.</p>
İş	<p>Fərdin işəgötürən üçün və ya sərbəst məşğulluq şəraitində həyata keçirdiyi vəzifə və ya fəaliyyətlərin toplusudur (ISCO-08 -ə uyğun olaraq).</p>
İşə yanaşma	<p>Müəyyən ideya, obyekt, şəxs və ya vəziyyətə müsbət və ya mənfi münasibəti əks etdirir.</p> <p>Yanaşma fərdin fəaliyyət seçimini, çətinlik, həvəsləndirmə və mükafatlara (hamısı birlikdə stimullar adlanır) cavab reaksiyasını müəyyən edir. Bu baxımdan yanaşma iş üçün xeyli vacibdir.</p> <p>Yanaşmanın 4 əsas komponenti var: (1) Emosional: hiss və həyəcan; (2) İdrak: məntiqlə həyata keçirilən inam və fikirlər; (3) İradə: fəaliyyət meylləri; (4) Qiymət: stimullara mənfi və ya müsbət münasibət.</p>
Qeyri-formal təlim	<p>Təhsil sistemi ilə paralel şəkildə aparılır və dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə müşayiət olunmur. Qeyri-formal təlimlər iş yerlərində və ya formal təlim sistemlərinə yardım üçün yaradılmış təşkilat və ya mərkəzlərdə, dərnlərdə, fərdi məşğələlərdə, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və qruplarında həyata keçirilə bilər.</p>
Qiymətləndirmə metodu	<p>Səriştəni ölçmək üçün üsul və ya alətdir.</p>
Qiymətləndirmə paketi	<p>Fəaliyyət meyarı da daxil olmaqla fərdin səriştələrinin qiymətləndirilməli olduğu müxtəlif qiymətləndirmə metodlarıdır.</p>
Qiymətləndirmə sxemi	<p>Qiymətləndirmə standartlarının vəzifələrini və onların yerinə yetirilmə istiqamətlərini müəyyən edir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədi fərdin müvafiq peşə standartını fəaliyyətlər, vəzifələr və ya tapşırıqlar üzrə həyata keçirə bilməsini müəyyən etməkdir. Sözügedən tapşırıqlar, peşə standartında müəyyən edilən texniki bacarıqları, planlaşdırma və problemləri həll etmə biliklərini, gözlənilməz vəziyyətlərdə hərəkət etmək bacarığını, digər şəxslər ilə işləmək bacarığını və ünsiyyət bacarıqlarını əhatə etməlidir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədlərinə, digər məsələlərlə yanaşı, aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşəgötürmə; • Karyera yüksəlişi; • Bilik və bacarıqlarda olan boşluqların və təlim ehtiyaclarının müəyyən edilməsi; • İşçi heyətinin qiymətləndirilməsi. <p>Qiymətləndirməni planlaşdırma zamanı onun xarakterik cəhətlərinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır: qiymətləndirmə hansı interval çərçivəsində həyata keçirilməlidir, hansı hədəflər müəyyən edilməlidir, hansı qiymətləndirmə metodları daha məqsəduyğundur. Qiymətləndirmə sxemi aşağıdakı qiymətləndirmə metodlarından 2 və ya 3-nü əhatə etməlidir: i) Əmək fəaliyyətinin müşahidə edilməsi; ii) İşin nəticəsinin qiymətləndirilməsi; iii) Simulyasiya; iv) Suallar (şifahi və ya yazılı); v) Layihə işi; vi) Portfel əsasında qiymətləndirmə; vii) Dinləmə qiymətləndirməsi; viii) Fərdi</p>

araşdırmalar; ix) Müştəri qiymətləndirməsi (məsələn, müştəri sorğu formaları), ekspert və şəxsi qiymətləndirmə və s.

Peşə standartı və peşə standartı üzrə qiymətləndirmə arasındakı əlaqə aşağıdakı sxemdə göstərilmişdir.

Məşğulluq təsnifatı (MT)

Ölkədə əmək bazarının inkişafına, beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş uçot və statistikaya uyğun olaraq ISCO-08 təsnifatından istifadə edilməklə, onun genişləndirilməsi əsasında 2010-cu ildə hazırlanmışdır. Onun strukturu ISCO-08 təsnifatının strukturu ilə eynidir. MT Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin 20 Dekabr 2010-cu il 180 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş və AZT041-2010 nömrəsi ilə dövlət qeydiyyatına alınmışdır.

Peşə

Yüksək oxşarlıq dərəcəsinə malik əsas vəzifə və fəaliyyətlərdən ibarət olan işlərin məcmusudur. Şəxsin hər hansı bir peşə ilə bağlılığı onun hazırda tutduğu vəzifə, əlavə və ya əvvəlki işləri vasitəsi ilə müəyyən olunur.

Peşə standartı

Konkret peşə sahələrində işçilərin yerinə yetirdikləri əmək funksiyalarına qoyulan ümumi tələbləri sistemli şəkildə əks etdirən normativ sənəddir. O, müvafiq səriştlər çərçivəsində işçinin bilik, bacarıq və vərdisləri nəzərə alınmaqla, onun əmək funksiyalarını yerinə yetirməsinə imkan verəcək konkret vəzifə öhdəliklərinin və fəaliyyətlərin siyahısını özündə ehtiva edir. Peşə standartı işdəki rolu təyin etməyə, işçinin fəaliyyətini qiymətləndirməyə, eləcə də, təkmilləşmə, peşə yüksəlişi üçün yollar müəyyən etməyə və hazırlamağa kömək edə bilər.

Peşə standartları ISCO-ya və Məşğulluq təsnifatına uyğun olaraq təsnifatlaşdırılır.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi

Qiymətləndirmə hər hansı bir sahədə səriştənin aşkar edilməsi məqsədilə fərdin fəaliyyətinin aydın şəkildə müəyyən edilmiş standartlar ilə müqayisədə ədalətli və dəqiq şəkildə ölçülməsinə imkan verən prosesdir. İş yerinin qiymətləndirilməsi prosesi iş yeri ilə bağlı gündəlik fəaliyyətin tərkib hissəsini təşkil edir. Qiymətləndirmə zamanı əldə edilən nəticələr fərdlərə öz işlərini necə yerinə yetirdiyini öyrənməyə imkan verir. Bu, biliklərin, bacarıqların, yanaşma və davranışın inkişaf etdirilməsində, beləliklə, səriştənin nümayiş etdirilməsində onlara yardım edir.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi qiymətləndirmə sxemi, fəaliyyət meyarları, qiymətləndirməni həyata keçirmək üçün zəruri qiymətləndirmə metodları və resurslarını əhatə edir.

Peşələrin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCO)	<p>Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) məsul olduğu əsas beynəlxalq təsnifatlardan biri olmaqla, beynəlxalq iqtisadi və sosial təsnifat qrupuna daxildir.</p> <p>ISCO iş prosesində qarşıya qoyulan vəzifə və fəaliyyətlərə müvafiq şəkildə müəyyən edilmiş qruplara uyğun olaraq işlərin təşkilində vasitə rolunu oynayır. Onun əsas vəzifələri aşağıdakıları təmin etməkdən ibarətdir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peşələrə dair statistik və inzibati məlumatların beynəlxalq hesabatını, müqayisəsini və mübadiləsini həyata keçirmək üçün baza rolunu oynamaq; • Peşələrin milli və regional təsnifatlarının hazırlanması üçün model rolunu oynamaq; • Bilavasitə özlərinin milli təsnifatını hazırlamayan ölkələrdə tətbiq oluna biləcək sistem rolunu oynamaq. <p>O, statistik və müştəri yönümlü proqramlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müştəri yönümlü proqrama iş axtaranların iş yerlərinə yönəldilməsi, ölkələr arasında işçilərin qısa və uzunmüddətli miqrasiyasının idarə edilməsi, peşə təlimi proqramları və təlimatlarının hazırlanması daxildir.</p> <p>ISCO-nun ilk versiyası 1957-ci ildə qəbul edilmiş, daha sonra isə ISCO-68, ISCO-88 və hazırkı ISCO-08 versiyaları hazırlanmışdır.</p>
Səriştə	<p>Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün lazımi səviyyədə bilik, bacarıq, yanaşma və davranışa malik olmaqdır.</p> <p>İş kontekstində istifadə olunan “Səriştə” anlayışı iş yerində tətbiq olunan bacarıqları əks etdirir. Səriştə şəxs nəyi bilir (bilik), nəyi bacarır (bacarıq), nəyi etmək istəyir (yanaşma) və bunu necə edir (davranış) məhəfurlarının birləşməsinin nəticəsidir. Beləliklə, səriştə işi yerinə yetirmək üçün lazım olan texniki peşə elementləri, ümumi şəxsi xüsusiyyətlər və istəklərin birləşməsidir.</p> <p>Səriştələr həmçinin işçinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün baza rolunu oynayır.</p>
Təhsilin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCED)	<p>1970-ci illərin əvvəllərində UNESCO tərəfindən həm ayrı-ayrı ölkələrdə, həm də beynəlxalq səviyyədə təhsilə dair statistik məlumatların əldə olunması, toplanması və təqdim olunmasına xidmət edən bir vasitə kimi hazırlanmışdır. ISCED 1975-ci ildə Cenevrədə keçirilən Təhsilə dair Beynəlxalq Konfransda qəbul edilmiş və daha sonra 1978-ci ildə Parisdə keçirilən UNESCO-nun Ümumi Konfransında qüvvəyə minmişdir. Hazırda istifadə edilən təsnifat ISCED 2011-dir.</p>
Təlim standartı	<p>İş yerində vəzifə və fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi üçün zəruri <i>səriştələri</i> (bilik, bacarıq və yanaşmaları, həmçinin əlavə ümumi səriştələri) təsvir edir. Bu səbəbdən, onlar fəaliyyət meyarları hesab edilir və aşağıdakı hallarda istifadə olunur:</p> <ul style="list-style-type: none"> • istehsaldan ayrılmadan peşə təlimlərinin hazırlanması; • istifadəyə yararlı səriştələrin inkişaf etdirilməsi və təmin olunması üçün təlim institutları ilə müəssisələr arasında əlaqə; • peşə təlimləri üçün təhsil standartları və kurikulumların hazırlanması.
Vəzifə	<p>İşin icrası üçün zəruri olan fəaliyyətləri əhatə edir.</p>

MÜNDƏRİCAT

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI	8
A.1. İşə dair xüsusi məlumat	8
A.1.1. Əmək şəraiti	8
A.1.2. İşə qəbul tələbləri	8
A.1.3. Tabeçilik	9
A.1.4. Peşə standartları üçün məsuliyyət və müstəqillik səviyyələri	9
A.1.5. Karyera yüksəlişi və sərbəst məşğulluq imkanları	10
A.2. Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı	10
A.3. Səriştələr haqqında	11
A.4. Qiymətləndirmələr haqqında	11
B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ	12
B.1. Fəaliyyət meyarları	12
B.2. Qiymətləndirmə ilə bağlı resurslar	13
B.3. Qiymətləndirmə metodları	13
B.3.1. Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi	13
B.3.2. Yazılı qiymətləndirmə	14
B.4. Nəticələrin qeydə alınması	18
C. MÜƏSSİSƏLƏR ÜÇÜN NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI	19
C.1. Səriştələrin qısa təsviri	19
C.2. Təlim sxemi	20
C.3. Təlim ilə bağlı xüsusi məlumat	26
C.3.1. Təlimin növləri	26
C.3.2. Təlimin istiqaməti	26
C.3.3. Əvvəlki təlimin tanınması	27
Peşə standartının hazırlanması prosesində iştirak etmiş müəssisə nümayəndələrinin siyahısı	Error! Bookmark not defined.
ISCO88/08-ə uyğun təkmilləşdirilmiş peşə standartlarının və əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması layihəsi tərəfindən prosesin əlaqələndirilməsində iştirak etmiş şəxslərin siyahısı:	Error! Bookmark not defined.
İstinadlar	Error! Bookmark not defined.

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI

İsitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı

Peşənin qısa təsviri

İşçilər temperaturu tənzimləyən mexaniki, maye və ya qazla işləyən, elektrik və elektron isitmə, soyutma avadanlıqlarını quraşdırır, onların fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir və təmir edirlər.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	7233 (Montajçı, soyuducu və kondisioner avadanlığı)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7233 (Erector, refrigeration and air-conditioning equipment)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Avqust, 2014-cü il

A.1. İŞƏ DAİR XÜSUSİ MƏLUMAT

A.1.1. ƏMƏK ŞƏRAİTİ

- İş emalatxanada həyata keçirilə bilər, lakin çox vaxt sifarişçilərə aid ərazilərdə yerinə yetirilir;
- İş keyfiyyət standartlarına uyğun olaraq yüksək dəqiqliklə həyata keçirilir;
- Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası sahəsində ciddi normalar tətbiq edilir;
- Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydaları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi, Texniki təhlükəsizlik haqqında Qanun və digər müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunur.

A.1.2. İŞƏ QƏBUL TƏLƏBLƏRİ

- Əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi və digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir;
- İşə qəbul olunarkən sağlamlıq haqqında tibbi arayış, sonradan vaxtaşırı icbari tibbi müayinədən keçmək haqqında tibbi arayış (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərarı və Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müvafiq əmrləri ilə nəzərdə tutulduğu hallarda) təqdim olunur.

A.1.3. TABEÇİLİK

Kimə tabedir: Texniki şöbə üzrə mühəndis və briqadir.

Kim ona tabedir: Yardımçı işçilər.

A.1.4. PEŞƏ STANDARTLARI ÜÇÜN MƏSULİYYƏT VƏ MÜSTƏQİLLİK SƏVİYYƏLƏRİ

Səviyyələr	Məsuliyyət, fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi və müstəqillik	Uyğun gələn səviyyə
1	Planlaşdırılmış qaydada birbaşa nəzarət altında işləmək. İş təkrarlanan xarakterə malikdir və mürəkkəb olmayan bir neçə funksiyanı əhatə edir.	
2	Nəzarət altında işləmək, kiçik səlahiyyətlərə malik olmaq. Təcrübə tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq. Öz fəaliyyətlərini planlaşdırmaq və nəticələri barədə hesabat vermək. Digər şəxslərlə əməkdaşlıq etmək və komandada işləmək.	☒
3	Əvvəlcədən məlum olan vəzifə və fəaliyyətlər çərçivəsində müstəqil idarəetmə və komandanın idarə edilməsini həyata keçirmək (eyni zamanda həm idarəetmə, həm də istehsal subyekti kimi çıxış etmək). İşə yanaşmasını dəyişən şəraitə uyğunlaşdırmaq və dövri problemlərin həlli zamanı elementar nəzəriyyələrdən istifadə etmək. Digər şəxslərin gündəlik işinə nəzarət etmək, əmək fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq və işin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər vermək. İşçilərə rəhbərlik etmək. Mürəkkəb fəaliyyətləri əlaqələndirmək və yerinə yetirmək. Ümumi təcrübədən istifadə etməklə xüsusi yeni fəaliyyətlər müəyyən etmək.	
4	Yeni və çox vaxt yaradıcı metodlar tələb edən məsələlərlə məşğul olmaq. Mürəkkəb məsələlərin həllində geniş təcrübədən istifadə etmək. Gözlənilməz dəyişiklik olduğu halda əmək fəaliyyətinə rəhbərlik və nəzarəti həyata keçirmək. Özü və başqaları üçün fəaliyyət meyarları hazırlamaq, onları nəzərdən keçirmək və təkmilləşdirmək. Gözlənilən və ya gözlənilməz iş rejimi şəraitində qərarların qəbul edilməsinə məsuliyyət daşımaq. Fərdlərin və qrupların peşəkar inkişafının idarə olunmasına məsuliyyət daşımaq. Fəaliyyətləri müşahidə etmək, qiymətləndirmək, müvafiq hesabatlar hazırlamaq və dəyişikliklər təklif etmək.	

A.1.5. KARYERA YÜKSƏLİŞİ VƏ SƏRBƏST MƏŞĞULLUQ İMKANLARI

- Müvafiq təcrübə və bacarıq əldə etdikdən sonra rəhbər və daha yüksək texniki vəzifələrə yüksəlmək imkanları vardır.
- Əldə edilən təcrübə və əlavə təlimlər əsasında istehsalat və ya ikinci dərəcəli paylama xidmətləri sahəsində digər vəzifələrə keçid imkanları vardır.

A.2. ƏSAS VƏZİFƏLƏRİN (V) VƏ VƏZİFƏLƏR DAXİLİNDƏ FƏALİYYƏTLƏRİN (F) SİYAHISI

- V.1. Neft, qaz, elektrik, bərk yanacaq, qızdırıcı və havalandırma sistemlərini quraşdırmaq, işə salmaq və fəaliyyətinə nəzarət etmək:
- F.1.1. Sxemləri, göstərişləri başa düşmək və təlimatlara riayət etmək;
  - F.1.2. Fəaliyyət ardıcılığını hazırlamaq;
  - F.1.3. Sistemlərin xüsusi fəaliyyətlərinə nəzarət etmək və yoxlamaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını və vasitələrini başa düşmək və onları tətbiq etmək.
- V.2. Hissələri və modulları quraşdırmaq:
- F.2.1. Mövcud əl alətləri və dəzgahlardan səmərəli istifadə etmək;
  - F.2.2. İş qaydalarını və qrafikini mənimsəmək;
  - F.2.3. Dayaqları quraşdırmaq;
  - F.2.4. Hissələri və ya sistemləri montaj etmək;
  - F.2.5. Müdafiə məqsədilə örtük quraşdırmaq, tələb olunduğu təqdirdə qaynaq alətlərindən istifadə etmək;
  - F.2.6. Sistemi zəruri maye, hava və ya sıxılmış hava ilə doldurmaq və yoxlama prosesini həyata keçirmək;
  - F.2.7. Hava və sərfiyyat qazları üçün kanal və boruları quraşdırmaq.
- V.3. Texniki xidmət və ya təmir:
- F.3.1. Nasaz hissələri aşkar etmək;
  - F.3.2. Hissələri dəyişmək və sistemləri təmir etmək;
  - F.3.3. Dövri texniki xidmətin göstərilməsi qaydalarına riayət etmək;
  - F.3.4. Sadə qaynaq və lehirləmə üsullarından istifadə etməklə, boru və kanalların xırda təmirini həyata keçirmək.
- V.4. Təchizat sistemlərini qoşmaq:
- F.4.1. Şarnirləri və ya boruları və sistem elementlərini birləşdirmək, axına nəzarət etmək və nizamlamaq.
- V.5. Keyfiyyətə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:
- F.5.1. Fəaliyyəti mütəmadi yoxlamaq;
  - F.5.2. İstifadəçiləri sistem və avadanlıqlardan düzgün və səmərəli istifadə olunması, eləcə də sistemə istifadəçi tərəfindən texniki xidmətin göstərilməsi barədə təlimatlandırmaq;
  - F.5.3. Boru və kabelləri izolyasiya etmək.

A.3. SƏRİŞTƏLƏR HAQQINDA

Fərdin isitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı peşə standartı üzrə vəzifə və fəaliyyətləri həyata keçirməsi üçün zəruri olan əsas sərişmələr isitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı peşəsi üzrə müvafiq **təlim standartında** göstərilmişdir (formal, qeyri-formal və informal təlimlər vasitəsilə əldə olunan bilik, bacarıq, yanaşma və davranış).

A.4. QİYMƏTLƏNDİRMƏLƏR HAQQINDA

Bu peşədə fərdin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi prosesi İsimə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı peşəsi üzrə müvafiq **peşə standartının qiymətləndirilməsində** öz əksini tapır. Fərdin sistemli qiymətləndirilmələr vasitəsilə qiymətləndirilməsi işəgötürənə müxtəlif məqsədlər (yəni işəgötürmə, karyerada irəli çəkmə, heyətin qiymətləndirilməsi, təlim ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi) baxımından faydalı ola bilər.

B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ

İsitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı

Qiymətləndirməyə dair qısa məlumat

İsitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı üçün qiymətləndirmə nümunəsi neft, qaz, elektrik, bərk yanacaq, istilik və kondisioner sistemlərinin quraşdırılması, işə salınması və texniki xidmətin göstərilməsi ilə əlaqədar tələb olunan bilik və bacarıqları müəyyən edir. Testə həmçinin peşənin nəzəri əsaslarına dair suallar da daxildir.

Hazırkı peşə üçün **tövsiyə edilən qiymətləndirmə metodları** aşağıdakılardır: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı testlər. Sözügedən peşə üçün qiymətləndirmə proqramının nümunəsi aşağıda verilmişdir.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	7233 (Montajçı, soyuducu və kondisioner avadanlığı)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7233(Erector, refrigeration and air-conditioning equipment)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Test versiyası:	01
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....

B.1. FƏALİYYƏT MEYARLARI

Bu meyarlar peşə standartındakı vəzifə və fəaliyyətlərlə birbaşa əlaqəlidir. Onlar anlaşılmalı dildə, sadə formada yazılmalıdır ki, qiymətləndirmə nümunələri hazırlayanlar üçün qiymətləndirmə maddələrinin formalaşdırılmasında faydalı olsun. Birinci (V.1) və sonuncu (V.5) vəzifələrə uyğun gələn fəaliyyət meyarları ilə bağlı nümunə aşağıda göstərilmişdir.

Fəaliyyət meyarı nümunəsi:

- V.1. Neft, qaz, elektrik, bərk yanacaq, qızdırıcı və havalandırma sistemlərini quraşdırmaq, işə salmaq və fəaliyyətinə nəzarət etmək:
- F.1.1. Sxemləri, göstərişləri başa düşmək və təlimatlara riayət etmək;
  - F.1.2. Fəaliyyət ardıcılığını hazırlamaq;
  - F.1.3. Sistemlərin xüsusi fəaliyyətlərinə nəzarət etmək və yoxlamaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını və vasitələrini başa düşmək və onları tətbiq etmək.

...

V.5. Keyfiyyətə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:

F.5.1. Fəaliyyəti mütəmadi yoxlamaq;

F.5.2. İstifadəçiləri sistem və avadanlıqlardan düzgün və səmərəli istifadə olunması, eləcə də sistemə istifadəçi tərəfindən texniki xidmətin göstərilməsi barədə təlimatlandırmaq;

F.5.3. Boru və kabelləri izolyasiya etmək.

B.2. QIYMƏTLƏNDİRMƏ İLƏ BAĞLI RESURSLAR

---

a) Material və komponentlər: Soyuducu, qaz sobası.

b) Alət və avadanlıqlar: Qaz sobasını işə salmaq və yoxlamaq üçün və Soyuducu qurğunun bərpası və sistemin yenidən yüklənməsi üçün lazımi alət və avadanlıqlar.

c) İstehlak malları: ehtiyac yoxdur.

B.3. QIYMƏTLƏNDİRMƏ METODLARI

Fərdin səriştəsini qiymətləndirmək məqsədilə aşağıdakı iki metoddan istifadə olunur: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı test.

B.3.1. FƏALİYYƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

İcra müddəti: 3 saat.

İşlərin sayı: 2.

İşlərin icrasını qiymətləndirmək üçün meyarlar işə götürən tərəfindən müəyyən olunur.

Əhatə olunan sahələr:

30% Qaz sobasının işə salınması və yoxlanılması:

Verilmiş tapşırıqın qiymətləndirilməsi, qaz birləşmələrində sızmalara dair testlər, qaz təchizatında təzyiqin yoxlanılması, elektrik birləşmələrində cərəyanı və qütbləri test etmək, avadanlığı işə salmaq, termostat istilik cihazını sazlamaq, kəmərlərdə qaz təzyiqini yoxlamaq, sistem daxilində temperaturun qalxmasını test etmək, ventilyatorun motorunda amperi yoxlamaq, vəziyyətin dayanıqlığı testini həyata keçirmək, sistemin fəaliyyəti ilə bağlı vərəqəni doldurmaq, işi vaxtında başa çatdırmaq.

40% Soyuducu qurğunun bərpası və sistemin yenidən yüklənməsi:

Verilmiş tapşırıqın qiymətləndirilməsi, müxtəlif cihazları sazlamaq, cihazları quraşdırmaq, müxtəlif cihazların şlanqlarını təmizləmək, təzyiqləri ölçmək üçün xidmət klapanlarını uyğunlaşdırmaq / yerləşdirmək, soyuducu qurğunu bərpa etmək, qurutma filtrinə görünmə şüşələrini dəyişdirmək, vakuüm sistemini sazlamaq, yeni soyuducu qurğusu quraşdırmaq, sistemi təkrar işə salmaq, sistemin fəaliyyətini yoxlamaq, sistemin vəziyyətinə dair vərəqəni doldurmaq, işi vaxtında tamamlamaq.

30% Havalandırma:

Verilmiş tapşırığın qiymətləndirilməsi, qurğunun panellərini və xidmət qapaqlarını çıxarmaq, aşağı cərəyanlı nəzarət şəbəkəsinə naqil çəkmək, bütün naqillərdə cərəyanın olmamasına əmin olmaq, kondensatoru yoxlamaq, kompressoru test etmək, şəbəkədən ayrılmış qoruyucuların yuxarı axınlı xətti gərginliyini yoxlamaq, ayrılmış xətləri bağlamaq, ayrılmış qoruyucuların aşağı axınlı xətti gərginliyini yoxlamaq, kondensatorda xətti gərginliyi yoxlamaq və qeyd etmək, transformatorların çıxışlarını yoxlamaq, ventilyatorun mühərrikində ümumi faza amperini ölçmək, CFM hesablamak, soyuducu qurğuları qoşmaq və havanı təmizləmək, təzyiqi qeydə almaq/düzəliş etmək/çevirmək, buxarlanma çıxışından sovurma xəttinin temperaturunu yoxlamaq, maye xətti quruducunu yoxlamaq / diaqnoz etmək, xətti sistemi və daxili makaranı boşaltmaq, soyuducu sistemi şəbəkəyə birləşdirmək, sistemin fəaliyyətini yoxlamaq, hava emalı bölməsində / qızdırıcı spirallarda gərginliyi yoxlamaq, qızdırıcı spiraldə gərginliyi yoxlamaq, adi termometr lampasında temperatur artımını yoxlamaq, qızdırma/soyutma sisteminin şərtlər/entalpiya sxeminə uyğunluğunu yoxlamaq, sistemin panellərini və xidmət qapaqlarını yerinə qoymaq, işi vaxtında başa vurmaq.

İş nümunəsi 1: Qaz sobasını işə salmaq və yoxlamaq.

Maksimum müddət: 1 saat 30 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: Verilən təlimatlara uyğun olaraq, iştirakçı yüksək səmərəli qaz sobası (90+) üzərində işəsalma testi həyata keçirəcəkdir. İştirakçı düzgün işləmə ilə bağlı istehsalçının təlimatlarına uyğun gəlmək üçün zəruri düzəlişlər edəcək və vəziyyətin səmərəliliyinə dair davamlı testlər həyata keçirəcəkdir.

İş nümunəsi 2: Soyuducu qurğunun bərpası və sistemin yenidən yüklənməsi.

Maksimum müddət: 1 saat 30 dəqiqə.

İştirakçının fəaliyyəti: İştirakçı buxar-bərpa metodundan istifadə etməklə, soyuducu qurğunun bərpasını və sistemin yenidən yüklənməsini həyata keçirəcəkdir.

B.3.2. YAZILI QIYMƏTLƏNDİRMƏ

İcra müddəti: 30 dəqiqə.

Sualların sayı: 20.

Yazılı qiymətləndirməni keçmək üçün tələb olunan düzgün cavabların sayı işəgötürən tərəfindən müəyyən olunur.

Tövsiyə olunan nisbət: 70%.

Əhatə olunan vəzifələr:

20% Maye yanacaq, elektrik, qaz, bərk yanacaq, qızdırıcı və ventilyasiya sistemlərini quraşdırmaq, işə salmaq və ya texniki xidmət göstərmək və ya təmir etmək:

Sxem və dərslikləri oxumaq və təlimatlara riayət etmək;

Fəaliyyət ardıcılığını hazırlamaq;

Sistemlərin düzgün şəkildə işləməsinə nəzarət etmək və monitorinqini aparmaq;

Test prosedurlarını başa düşmək və tətbiq etmək.

- 15% Hissə və modulları quraşdırmaq:
- Ən effektiv dərslük və alətlərdən istifadə etmək;
  - İş sifarişlərini və qrafiklərini oxumaq;
  - Dayaq sistemlərini bərkitmək və ya quraşdırmaq;
  - Zərurət olduğu təqdirdə qaynaq üsullarından istifadə edərək örtük və qoruyucu hissələri hazırlamaq və ya yerləşdirmək;
  - Avadanlığa tələb olunan qədər maye və ya hava və ya sıxılmış hava buraxmaq və ani reaksiyanı yoxlamaq.
- 15% Texniki xidmət və ya təmir:
- Nasazlıqları və qüsurlu hissələri müəyyən etmək;
  - Hissələri dəyişdirmək və sistemləri bərpa etmək;
  - Dövri olaraq adi texniki xidmət işlərini həyata keçirmək.
- 15% Enerji mənbəyinə birləşdirmək:
- Birləşdiriciləri və ya boruları birləşdirmək, birləşmələri test etmək və axınları sazlamaq.
- 15% Operativ keyfiyyətə təminat tədbirləri həyata keçirmək:
- Fəaliyyəti müntəzəm olaraq yoxlamaq. Enerji və mal sərfiyyatını ölçmək;
  - İstifadəçiləri sistemin düzgün və qənaətli fəaliyyətinə və sistemə texniki xidmətə dair təlimatlandırmaq;
  - Enerji sərfiyyatı və ətraf mühitə təsiri yoxlamaq və müvafiq hesabat vermək;
  - Boru və kabelləri izolyasiya etmək.
- 10% Əlavə mal və xidmətləri təşviq etmək və satmaq:
- Alınan məhsulların çeşidlərini müzakirə etmək və genişlənmə imkanlarını göstərmək;
  - Texniki xidmət paketləri təşviq etmək və satmaq.
- 10% Görülən işləri qeydə almaq və sənədləşdirmək və səmərəliyin yüksəldilməsi üçün təkliflər vermək:
- Satış və təşviqat işləri barədə qeydlər etmək.

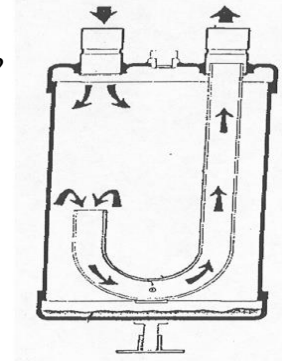
Sual nümunələri:

1. Qızdırıcı nasos soyutma rejimindən isitmə rejiminə _____ vasitəsilə keçir.
  - A. Geri hərəkət edən klapın
  - B. Kompresorun rotasiyası
  - C. Soyuducu sistemə istilik tətbiq etməklə.
  - D. Açıq havadakı ventilyasiyaya enerji verilişini kəsməklə
2. 50/50 lehirləmə - qurğusunun ilə ____ kombinasiyasıdır
  - A. Qalayın
  - B. Nikelin
  - C. Antimonun
  - D. Sinkin
3. İstilik itkisini hesablayan zaman, HTM hansı mənanı verir?
  - A. İstilik temperaturu menyusu

- B. Ev termal materialı
  - C. İstilik transferi əmsalı
  - D. İstilik termostat metodu
4. Kiçik mərkəzəqaçma kompressorunda istifadə olunan soyuducu sistem hansıdır?
- A. R-11
  - B. R-12
  - C. R-13
  - D. R-22
5. Paylayıcı portun biri şəbəkəyə qoşulduqda, paylayıcı:
- A. Bütün portlar üçün əlavə soyuducu təmin edəcəkdir
  - B. Qonşu portlar üçün qeyri-bərabər soyuducu həcmələr təmin edəcəkdir
  - C. Digər bütün portlar üçün axın problemi yaradacaqdır
  - D. Buxar aparatında suyun dəyişkən soyuqluğu və daşmasına səbəb olan impuls
6. Maqnetik starterdə qızdırıcı elementlərdən _____məqsədi ilə istifadə edirlər.
- A. Starteri panel şitinə quraşdırmaq
  - B. Soyuq hava şəraitində starteri isti saxlamaq
  - C. Mühərriki həddən artıq yüklənmədən qorumaq
  - D. Mühərriki həddən artıq yüklənmədən qorumaq (Təkrar)
7. Bitkin soyuducu sistem kompressordan, kondensatordan, ölçmə qurğusundan və _____ ibarətdir.
- A. Buxar qurğusundan
  - B. Genişlənmə klapanından
  - C. Yüksək təzyiqli makaradan
  - D. Akkumulyatordan
8. Maye xətlə temperaturdan kondensatorun _____müəyyən etmək məqsədilə istifadə edirlər.
- A. Çox qızmasını
  - B. Aşağı tərəf təzyiqini
  - C. Sovurma təzyiqini
  - D. Qismən soyumasını
9. Yaş və quru lampa termometrler _____rütubətlik şəraitində eyni göstəriciyə malik olacaqlar.
- A. 10%
  - B. 50%
  - C. 75%
  - D. 100%
10. Dairənin _____tapmaq üçün aşağı oturacağın ölçüsündən istifadə olunur:
- A. sahəsini
  - B. həcmi
  - C. çevrəsini
  - D. radiusunu
11. Germetik soyuducu qurğusunda nasazlıqları aradan qaldıran zaman texniki mütəxəssis hər zaman soyuma prosesinin yalnız _____kifayət qədər aşağı olduğu və _____mövcud olduğu zaman baş verdiyini yadda saxlamalıdır.
- A. temperaturun; soyuducu mayenin
  - B. təzyiqin; soyuducu qazın (buxarın)
  - C. təzyiqin; soyuducu mayenin
  - D. temperaturun; soyuducu qazın (buxarın)

12. Termostatik genişlənmə klapanları ilə bağlı işlədilən həddindən artıq qızma termini aşağı tərəfdəki buxar ilə ____ olan temperatur arasındakı fərqə istinad edir.
- həssas lampada.
  - yüksək tərəfdəki.
  - kompressordakı.
  - buxar qurğusundakı.
13. Texniki mütəxəssis germetik sistemin təzyiqə davamlılığını yoxlamaq üçün karbon dioksiddən (CO2) və ya azotdan istifadə edən zaman təzyiq testi orijinal göstəricilər cədvəlində əks olunmadıqda maksimum təzyiq nə qədər ola bilər?
- 150 psi
  - 160 psi
  - 170 psi
  - 180 psi
14. Aşağıda göstərilən şəkil hansı soyuducu komponentinin nümunəsidir?
- Kondensator
  - Buxar qurğusu
  - Akkumulyator
  - Genişlənmə çəni
15. Sənaye xarakterli soyuducu sistemdə quruducu-filtrin məqsədi nədir?
- Yalnız soyuducu qurğunu qurutmaq və təmizləmək
  - Yalnız yağlama sistemini qurutmaq və təmizləmək
  - Çirkli hissələri sistemdən kənarlaşdırmaq
  - Soyuducu qurğunu və yağlama sistemini qurutmaq və təmizləmək
16. Təzyiq hansı göstəricidən aşağı düşdükdə R-12 və R-500 soyutma sistemindən istifadə edilən aşağı temperaturu soyuducuda sovurma tipli rütubət çəkəni filtr əvəz edilməlidir?
- 2 psi
  - 3 psi
  - 6 psi
  - 9 psi
17. Germetik kondensator-start-kondensator-işçi tipli elektrik motor start dövründə neçə kondensatordan istifadə edir?
- 1
  - 2
  - 3
  - 4
18. Yerlə qısaqapanmadan mühafizə funksiyasını yerinə yetirən elektrik cihazı və ya şəbəkə açarı hansı həcmdə torpaqlama aşkar etdikdə elektrik təchizatını açacaqdır?
- 2 milliampere (.002 amps)
  - 3 milliampere (.003 amps)
  - 4 milliampere (.004 amps)
  - 5 milliampere (.005 amps)
19. Yanma mühərrikli kompressordan çıxan yağ ilə birbaşa təmasda olmamaq nəyə görə vacibdir?
- Çox isti ola bilər
  - Tərkibində turşu ola bilər
  - Paltarınızı çirkləndirə bilər
  - Tərkibində karbon və palçıq ola bilər

20. Aşağıdakı qurğulardan hansı biri yağın yığılması və sənaye tipli HVAC sistemindəki kompressora geri qaytarılması məqsədilə istifadə olunmur?
- A. Yağ ayırıcı
  - B. Yağ filtri
  - C. Yağ tənzimləyici
  - D. Yağ çəni

B.4. NƏTİCƏLƏRİN QEYDƏ ALINMASI

Hər bir iştirakçı üçün fərdi hesabatlar hazırlanmalı və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi, eləcə də yazılı qiymətləndirmə üzrə toplanan balların hesabatı onlara təqdim edilməlidir. Qiymətləndirmə bir nəfər üçün bir dəfədən artıq istifadə edildiyi təqdirdə hesabatda qiymətləndirmədən əvvəlki və sonrakı ballar arasındakı faiz dəyişikliyi də əks olunmalıdır.

“Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin hazırlanması prosedurları” adlı sənəddə qiymətləndirmə üzrə geniş nəzəri və praktiki məlumatlar verilmişdir.

C. MÜƏSSISƏLƏR ÜÇÜN NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI

İsitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı

Təlim standartına dair qısa məlumat

Hazırkı təlim standartı isitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montaj işi ilə məşğul olan müəssisələr, təlim mərkəzləri və institutları, təlim iştirakçıları üçün hazırlanmışdır. İşlə bağlı sərəştənin nümayiş etdirilməsi üçün tələb olunan bilik və bacarıqların əldə edilməsinə xidmət edən təlim proqramları, kurikulumlar və təlim materiallarının hazırlanmasında bu standartdan təlimat kimi istifadə etmək olar. Bu standart əsasında hazırlanmış təlim montajçı üzrə əsas sərəştələrə malik olan, mövcud bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək, geniş profilə malik olmaq, yaxud işdə məhsuldarlığını artırmaq istəyən şəxslər üçün də uyğun ola bilər.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) (bu təlimin müvafiq olduğu) peşənin kodu:	7233 (Montajçı, soyuducu və kondisioner avadanlığı)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	7233 (Erector, refrigeration and air-conditioning equipment)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Milli İxtisas Çərçivəsi ilə əlaqə:	
ISCED-də kodu:	58
Hazırlanma tarixi:	Avqust, 2011-ci il
Təsdiq edən qurum:	.....
Təsdiq tarixi:	.....
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Avqust, 2016-cı il

C.1. SƏRİŞTƏLƏRİN QISA TƏSVİRİ

Bilik:	<ul style="list-style-type: none"> • İsitmə, soyutma, havalandırma sistem və maşınlarının ümumi mexaniki, maye və qaz axını, elektrik və elektron funksiyaları barədə ümumi anlayış • Elektronika və elektrikin əsasları haqqında məlumat • Montaj üçün istifadə edilən alətlər və kiçik avadanlıqların xüsusiyyət və imkanları • Ölçmə alətlərinin istismarı • Yazılı və şifahi Azərbaycan dili • Ölçmə işləri üçün bəsit riyazi biliklər • İlk tibbi yardım • Fərdi sağlamlıq və təhlükəsizlik tədbirləri
---------------	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Nasos və kompressorların iş prinsipi haqqında sadə biliklər
Bacarıq:	<ul style="list-style-type: none"> • İsitmə və havalandırma qurğuları sistemlərini işə salmaq, onları idarə etmək və avtomatlaşdırılmış işə nəzarət etmək • Göstərilən üsullara uyğun olaraq maşın və sistemləri quraşdırmaq və ayırmaq • Təlimatlar və normalara əsasən nasos, kompressor, sistem elementləri və müvafiq avadanlıqları sazlamaq və texniki yoxlanışdan keçirmək • Sistemlərdəki nasazlığı aradan qaldırmaq • Müstəqil şəkildə səmərəli işləmək • Prosesi təqdim və idarə etmək
Yanaşma:	<ul style="list-style-type: none"> • Keyfiyyət barədə məlumatlılıq • Yüksək dəqiqlik və fərdi intizam qaydalarına uyğun işləmək • Müvafiq sahələrdə müştəri ilə əlaqə yaratmaq • Enerji sərfiyyatı və itkisini minimuma endirməyə çalışmaq
Əlavə / ümumi səriştlər:	<ul style="list-style-type: none"> • Xarici dildə olan təlimat və göstərişləri oxumaq • Maşınların proqramlaşdırılmasına dair sadə biliklərə malik olmaq • Enerjinin emalı və təminatına dair yeni biliklərin əldə olunmasında maraqlı olmaq • Yaxşı ünsiyyət qabiliyyəti • Yeni tətbiqi üsulların və avadanlıqların internet vasitəsilə axtarışı • Yığcam qaynaq alətlərinin sadə proqramlaşdırılması və onlardan istifadə bacarığı • Günəş panelləri və geotermal isitmə sistemləri kimi alternativ enerji mənbələrini quraşdırmaq və istismar etmək bacarığı

C.2. TƏLİM SXEMİ

Müvafiq təlim kursunu uğurla başa vuran “İsitmə, havalandırma, soyutma sistemləri və avadanlıqları üzrə montajçı” aşağıdakıları etməyi bacaracaqdır / biləcəkdir:

Bölmə 1: İsitmə, soyutma və havalandırma sistemlərini işə salmaq, monitorinq etmək və istismar etmək.

Öyrənmə nəticələri:

Nəticə 1	Monitorinq edilən sistem ilə bağlı sənədlərin haradan əldə edilə və yoxlanıla bilməsini izah etmək;
Nəticə 2	Sistemin monitorinqi üçün istifadə edilən alət və avadanlıqları sadalamaq və onların istismara yararlığının təmin edilməsi qaydalarını izah etmək;
Nəticə 3	İşə salma və monitorinq prosesləri zamanı avadanlıqların təhlükəsiz şəkildə izolyasiyası qaydalarını nümayiş etdirmək (məsələn, mexaniki, elektrik, qaz, maye və s.);
Nəticə 4	Sistemi işə salmaq və monitorinq etmək üçün aşağıdakılar daxil olmaqla lazım olan informasiya və resursları sadalamaq və onların müvafiq prosedurları məlumat ilə təmin etmə qaydalarını izah etmək:

- Avadanlığın texniki təlimatları;
  - İstehsalçının istismar qaydaları / tələbləri;
  - Qayda və təlimatlar;
  - Ətraf mühit tələbləri;
  - Quraşdırma sxemləri;
  - Məhsulun / prosesin texniki şərtləri.
- Nəticə 5 Avadanlığı işə salmazdan əvvəl aşağıdakılar daxil olmaqla yoxlama işlərinin aparılma qaydalarını nümayiş etdirmək:
- Boruların / naqillərin / avadanlığın zədələnməsi;
  - Avadanlığın texniki şərtə uyğun olaraq düzgün şəkildə quraşdırılması və bərkidilməsi;
  - Kommunal sistemlərin birləşdirilməsi və işlək vəziyyətdə olması;
  - Birləşmələrin düzgün şəkildə həyata keçirilməsi (mexaniki, elektrik, maye, PLC);
  - Ətraf mühitin mühafizə tələblərinə uyğun olaraq buraxılan qazların tənzimlənməsi (lazım olduğu təqdirdə);
  - Sensorların birləşdirilməsi və işlək vəziyyətdə olması;
  - Naqıl / kabel / boruların hərəkətli hissələrdən kənarında olması;
  - Etiketlərin, təhlükəsizlik və xəbərdarlıq işarələrinin düzgün yerdə qoyulması.
- Nəticə 6 Aşağıdakılar daxil olmaqla sistemin işə salınması və yoxlanılması qaydalarını nümayiş etdirmək, o cümlədən:
- İşə salma prosedurlarını həyata keçirmək və sistemin / avadanlığın texniki tələblərə uyğun gəlməsini yoxlamaq;
  - İstismar zamanı sızma hallarının olmasını yoxlamaq;
  - Lazım olduğu təqdirdə ətraf mühit şəraitini, o cümlədən havaya buraxılan qazları və s. yoxlamaq.
  - Sensor yoxlaması aparmaq (görünüş, səs, qoxu, toxunuş);
  - İstismar ardıcılığını həyata keçirmək və sistemin düzgün işləməsinə əmin olmaq.
- Nəticə 7 Ölçü və müşahidələrin qeydə alınması prosesini izah etmək.

Bölmə 2: Verilmiş metodlara uyğun olaraq komponent və hissələri quraşdırmaq və sökmək.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Sxemlər, təlimatlar və istehsalçının göstərişləri əsasında əmək fəaliyyətinin planlaşdırılması qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 2 Quraşdırma / sökmə əməliyyatları zamanı aşağıdakıları nümayiş etdirmək:
- Müvafiq təhlükəsizlik standartlarına riayət etmək;
  - Quraşdırma sahəsi üçün təhlükəsiz çıxışı və lazımı şəraiti təmin etmək;
  - Xidmətlərin təhlükəsiz şəkildə izolyasiya edilməsini təmin etmək (məsələn, mexaniki, elektrik, qaz, hava və ya maye);
  - Tullantıları təhlükəsiz və ətraf mühitin tələblərinə uyğun şəkildə atmaq;
  - İş sahəsini təhlükəsiz və tullantılardan təmiz şəkildə saxlamaq.
- Nəticə 3 Aşağıdakılar daxil olmaqla ilkin quraşdırma yoxlamasının ə aparılması qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Əraziyə çıxış imkanının olmasını, maneə və ya təhlükəli maddələrin olmamasını, habelə ərazinin həyata keçiriləcək quraşdırma işlərinə hazır

- olmasını təmin etmək;
  - Müvafiq kommunal sistemlərin mövcud olmasını təmin etmək (yəni, qaz, su, havalandırma, elektrik);
  - Quraşdırma işləri üçün istehlak mallarının mövcud olmasını və istismara yararlılığını yoxlamaq.
- Nəticə 4 Texniki şərtlərə uyğun olaraq avadanlıq və komponentlərin quraşdırılması, yerləşdirilməsi və bərkidilməsi, o cümlədən müvafiq olduğu təqdirdə sistemə daxil edilməsi qaydalarını nümayiş etdirmək:
- Borular;
  - Mühərriklər;
  - Şlanq və birləşdiricilər;
  - Monitorinq avadanlığı;
  - Təhlükəsizlik qurğuları;
  - Sensorlar və hərəkətedicilər;
  - Fasiləsiz enerji təchizatı;
  - Elektrik naqilləri və birləşmələri;
  - Elektron modul və komponentlər.
- Nəticə 5 Texniki şərtlərə uyğun olaraq avadanlıq və komponentlərin sökülməsi, o cümlədən təkrar istifadə edilə bilən komponentlərin etiketlənməsi, təhlükəsiz şəkildə saxlanması və tullantıların təşkilati tələblərə uyğun olaraq atılması qaydalarını nümayiş etdirmək.

Bölmə 3: Soyuducu maddələr ilə təhlükəsiz şəkildə işləmək.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Soyuducu sistemlərdə istifadə edilən soyuducu maddələrin növlərini sadalamaq, onların xassələri, xarakterik xüsusiyyətləri və istifadəsi ilə bağlı ətraf mühit məsələlərini təsvir etmək;
- Nəticə 2 Soyuducu maddələrin itkisini və havaya buraxılan qazların səviyyəsini minimum səviyyəyə endirməklə onlar ilə davranma qaydalarını izah etmək;
- Nəticə 3 Vakuum testi, enerji ilə təkrar doldurma və közərtmə (lazım olduğu təqdirdə) prosesləri üçün tələb olunan alət və avadanlıqlardan istifadə və sızma hallarının aşkar edilməsi qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 4 Texniki təlimatlara uyğun olaraq tullantı materiallarının düzgün şəkildə saxlanması və daşınması qaydalarını göstərmək;
- Nəticə 5 Qeydlərin düzgün şəkildə aparılması və bunun tələb olunan formatda operativ şəkildə həyata keçirməsinin əhəmiyyətini təsvir etmək.

Bölmə 4: Bərk yanacaq sistemlərinin quraşdırılması və onlara texniki xidmət göstərilməsi zamanı təhlükəsizlik tədbirlərini həyata keçirmək.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Mövcud informasiya əsasında quraşdırılacaq bərk yanacaq qurğuları üçün havalandırma tələblərinin hesablanması qaydalarını göstərmək;
- Nəticə 2 Lazımı dərəcədə yanmış havanın ötürülməsini və otağın havalandırılmasını təmin etmək məqsədilə barmaqlıq və nəfəslərin seçilməsi, düzgün şəkildə yerləşdirilməsi və quraşdırılması qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 3 Aşağıdakıların yoxlanılması da daxil olmaqla sobanın/ bacanın və buxarın quraşdırılacaq bərk yanacaq qurğuları ilə istifadəyə uyğunluğunun təmin edilməsi qaydalarını təsvir etmək:
- Baca sobasının səs keçirməzliyi və konstruksiyası;

- Baca materiallarının uyğun olması;
- Bacanın yelçəkəninin stabilizatorunun saz vəziyyətdə olması (əgər mövcuddursa);
- Qurğunun bacaya / sobaya təhlükəsiz şəkildə birləşdirilməsi;
- Bacanın yanan materiallara yaxınlığının düzgün olması;
- Bacanın birləşməsinin və materialların müvafiq olması;
- Bacanın terminallarının düzgün yerləşdirilməsi.

Bölmə 5: Təlimatlara və standartlara uyğun olaraq sistem komponentlərini, nasosları, kompressorları və müvafiq avadanlıqları təmizləmək və onlara texniki xidmət göstərmək.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Sistem komponentlərinə, nasoslara, kompressorlara və müvafiq avadanlıqlara texniki xidmətin göstərilməsi ilə bağlı mövcud təlimat və standartların necə müəyyən edildiyini və yoxlanıldığını izah etmək;
- Nəticə 2 Sistem komponentlərinin, nasosların, kompressorların və müvafiq avadanlıqların təmizlənməsi və onlara texniki xidmətin göstərilməsi üçün lazımı alət və avadanlıqların seçilməsi prosesini təsvir etmək;
- Nəticə 3 Texniki xidmət işçilərinin və yoldan ötən şəxslərin təhlükəsizliyini təmin etmək məqsədilə təmizlik və texniki xidmət işlərinə başlamazdan əvvəl ərazinin təhlükəsizliyinin təmin edilməsi yollarını göstərmək;
- Nəticə 4 Təlimat və standartlara uyğun olaraq sistem komponentlərinin, nasosların, kompressorların və müvafiq avadanlıqların təmizlənməsi və onlara texniki xidmətin göstərilməsi qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 5 İş sahəsinin bərpa edilməsi, o cümlədən hər hansı tullantı materiallarının təşkilati prosedur qaydalarına uyğun olaraq götürülməsi və atılması qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 6 Təmizlik və texniki xidmət işlərinin qeydə alınması prosesini təsvir etmək və onların dəqiq və operativ şəkildə yerinə yetirilməsinin əhəmiyyətini izah etmək.

Bölmə 6: Sistemlər ilə bağlı qüsurları müəyyən etmək və aradan qaldırmaq.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Aşağıdakı növ sistemlər üçün həyata keçirilən diaqnostik yoxlamaları sadalamaq:
- Qaz;
  - Yağ;
  - Yanacaq;
  - Havalandırma;
  - Soyutma;
  - Ventilyasiya.
- Nəticə 2 Qaz, yağ, bərk yanacaq, havalandırma, soyutma və ventilyasiya sistemləri üzrə diaqnostik yoxlamaların həyata keçirilməsi üçün lazım olan alətləri təsir etmək və onların saz vəziyyətdə olmasının necə təmin edildiyini izah etmək;
- Nəticə 3 Qaz, yağ, bərk yanacaq, havalandırma, soyutma və ventilyasiya sistemləri üzrə diaqnostik yoxlamaların həyata keçirilməsi qaydalarını nümayiş etdirmək;
- Nəticə 4 Qaz, yağ, bərk yanacaq, havalandırma, soyutma və ventilyasiya sistemlərində baş verən xarakterik qüsurları sadalamaq və onların hansı alət və avadanlıqlar vasitəsilə aradan qaldırılması prosesini təsvir etmək;
- Nəticə 5 Diaqnostik yoxlamalar və qüsurların aradan qaldırılması barədə qeydlərin aparılması prosesini təsvir etmək və bunun dəqiq və operativ şəkildə həyata

keçirilməsinin əhəmiyyətini izah etmək.

Bölmə 7: Müstəqil şəkildə effektiv işləmək.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Planlama prosesinin müxtəlif mərhələlərini müəyyən etmək və effektiv planlama vasitəsilə səmərəli iş rejiminin əldə edilməsi yollarını izah etmək;
- Nəticə 2 Davamlı təkmilləşmə prosesinin əhəmiyyətini izah etmək və müstəqil şəkildə işləməklə bunun əldə edilməsi yollarını təsvir etmək.

Bölmə 8: İstifadəçiləri sistemin fəaliyyəti barədə təlimatlandırmaq.

Öyrənmə nəticələri:

- Nəticə 1 Yeni sistemin ümumi xarakterik xüsusiyyətləri, istifadə edilən təlimatları və yeni sistem quraşdırıldıqdan sonra müştərilərin təlim keçməli olduğu baza texniki xidmətləri sadalamaq;
- Nəticə 2 Yeni sistemin təhlükəsiz və effektiv istifadəsini təmin etmək məqsədilə onun xarakterik xüsusiyyətləri, istismarı və texniki xidmətlər barədə müştərilərin məlumatlandırılması qaydalarını təsvir etmək;
- Nəticə 3 Müştərilər üçün hazırlanmalı və təqdim edilməli olan sənədləri sadalamaq və təmizləmə və texniki xidmətlər ilə bağlı öhdəliklərin müştərilər tərəfindən düzgün başa düşülməsinin təmin edilməsi yollarını izah etmək.

Yuxarıdakı sahələr üzrə təlim keçmiş şəxs aşağıdakı vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirə bilər:

Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı ¹

- V.1. Neft, qaz, elektrik, bərk yanacaq, qızdırıcı və havalandırma sistemlərini quraşdırmaq, işə salmaq və fəaliyyətinə nəzarət etmək:
- F.1.1. Sxemləri, göstərişləri başa düşmək və təlimatlara riayət etmək;
  - F.1.2. Fəaliyyət ardıcılığını hazırlamaq;
  - F.1.3. Sistemlərin xüsusi fəaliyyətlərinə nəzarət etmək və yoxlamaq;
  - F.1.4. Test prosedurlarını və vasitələrini başa düşmək və onları tətbiq etmək.
- V.2. Hissələri və modulları quraşdırmaq:
- F.2.1. Mövcud əl alətləri və dəzgahlardan səmərəli istifadə etmək;
  - F.2.2. İş qaydalarını və qrafikini mənimsəmək;
  - F.2.3. Dayaqları quraşdırmaq;
  - F.2.4. Hissələri və ya sistemləri montaj etmək;
  - F.2.5. Müdafiə məqsədilə örtük quraşdırmaq, tələb olunduğu təqdirdə qaynaq alətlərindən istifadə etmək;
  - F.2.6. Sistemi zəruri maye, hava və ya sıxılmış hava ilə doldurmaq və yoxlama prosesini həyata keçirmək;
  - F.2.7. Hava və sərfiyyat qazları üçün kanal və boruları quraşdırmaq.

---

¹ Müvafiq sahə üçün olan peşə standartındakı ilə eynidir.

- V.3. Texniki xidmət və ya təmir:
  - F.3.1. Nasaz hissələri aşkar etmək;
  - F.3.2. Hissələri dəyişmək və sistemləri təmir etmək;
  - F.3.3. Dövri texniki xidmətin göstərilməsi qaydalarına riayət etmək.
  - F.3.4. Sadə qaynaq və lehimləmə üsullarından istifadə etməklə, boru və kanalların xırda təmirini həyata keçirmək.

- V.4. Təchizat sistemlərini qoşmaq:
  - F.4.1. Şarnirləri və ya boruları və sistem elementlərini birləşdirmək, axına nəzarət etmək və nizamlamaq.

- V.5. Keyfiyyətə təminat tədbirlərini həyata keçirmək:
  - F.5.1. Fəaliyyəti mütəmadi yoxlamaq;
  - F.5.2. İstifadəçiləri sistem və avadanlıqlardan düzgün və səmərəli istifadə olunması, eləcə də sistemə istifadəçi tərəfindən texniki xidmətin göstərilməsi barədə təlimatlandırmaq;
  - F.5.3. Boru və kabelləri izolyasiya etmək.

C.3. TƏLİM İLƏ BAĞLI XÜSUSİ MƏLUMAT

C.3.1. TƏLİMİN NÖVLƏRİ

Bu peşə üçün zəruri səriştlər aşağıda göstərilən təlim metodları vasitəsilə əldə edilə bilər:

Formal təlim

Tövsiyə olunan formal təlim	Uyğun gələn təlim növü	Qeydlər
Tam orta təhsil ²		
Texniki peşə təhsili və ya akkreditasiyadan keçmiş təlim müəssisəsində təlim	☒	Elektrik və ya mexanika sahəsində zəruri nəzəri təlimlər akkreditasiyadan keçmiş peşə məktəbləri tərəfindən təşkil olunur. Bu təlim tədris praktikasından qazanılan geniş təcrübə ilə əlaqələndirilməlidir. Dövlət təhsil standartına əsasən formal təlim institutlarda keçirilir. Yalnız praktiki təlim keçirildiyi hallarda səriştlərin tanınması haqqında sənəd əldə etmək üçün işçinin əlavə nəzəri təlim keçməsi və qiymətləndirilməsinə ehtiyac var ³ .
Orta ixtisas təhsili		
Ali təhsil		
Digər:		

Qeyri-formal təlim tələb olunan bilik, bacarıq və yanaşmanın genişləndirilməsinə şərait yarada bilər.

Qeyri-formal təlim

İş yerində, təlim mərkəzində və ya bilavasitə ixtisaslaşmış təlimatçı və ya usta tərəfindən keçirilən təlimdir. Qeyri-formal təlimin ən yaxşı yolu iş yerində usta yanında öyrənməkdir.

C.3.2. TƏLİMİN İSTİQAMƏTİ

Normal ilkin təlim istiqaməti ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra peşə təhsili almaq və razılıq əsasında isitmə, havalandırma və soyutma sistemlərinin istehsalı və onlara müvafiq xidmətin göstərilməsi ilə məşğul olan şirkətdə təcrübə keçməkdir.

² Orta təhsil ölkə vətəndaşları üçün icbari xarakter daşdığından cədvəldə əks olunmayıb.

³ Azərbaycanda səriştlərin tanınması üçün qiymətləndirmə sistemi hazırda mövcud deyildir.

C.3.3. ƏVVƏLKİ TƏLİMİN TANINMASI

Xüsusi qaydalara əsasən müvafiq vəzifədə ən azı iki il intensiv iş təcrübəsi olan şəxs səriştələrinin yoxlanılması üçün müraciət edə bilər, ümumi səriştələri imtahan edilməklə ixtisas əldə edə bilər.

Peşəkar istiqamətlərini dəyişmək istəyən tələbələr təhsildə oxşarlıqların qəbul edildiyi halda, praktiki bacarıqların keçidinə nail ola bilər. Ümumi təhsil və ya alternativ peşə təhsilindən əldə edilən ümumi səriştələrin yeni peşələrdə qəbul edilməsi və optimal halda ümumi təhsilin tamamilə əvəzlənməsi mümkündür .